

Lausunto

11.06.2021

Asia: VN/489/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Vanhempainliitto on tyytyväinen siihen, että hallitus on käynnistänyt toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Toimenpideohjelma jatkaa viime hallituskaudella aloitettua työtä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Hallituksen esitys koulutusta koskevan lainsäädännön muuttamisesta on yksi toimenpideohjelman toimenpiteistä.

Lapsen etu tärkeä nostaa lainsäädäntöön

Suomen Vanhempainliitto pitää erittäin tärkeänä, että lapsen etu nostetaan perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta koskevaan lainsäädäntöön. Jatkossa perusopetusta ja alle 18- vuotiaan opiskelijan koulutusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Esityksen mukaan lapsen etua on harkittava sekä yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti. Jotta lapsen etu tosiasiallisesti toteutuu, tulee lapsen edun ensisijaisuuden olla läpileikkaava toimintatapa koulu- ja oppilaitosyhteisöissä. Keskeisiksi työkaluiksi nousevat lasten osallisuuden edistäminen ja lapsen oikeus esittää omat näkemyksensä ja saada ne huomioon otetuiksi. Jotta tähän tosiasiallisesti päästään, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä tarvitaan asenne- ja toimintakulttuurin muutosta ja henkilökunnalle koulutusta, tukiaineistoja ja konkreettisia työkaluja lapsen edun ja osallisuuden näkökulman huomioimiseen. Parhaillaan valmistellaan kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa, jonka osana suunnitellaan lasten osallisuutta ja lapsivaikutusten arviointia koskevaa koulutuskokonaisuutta ja tukiaineistoja.

Kiusaaminen ja turvallisuutta vaarantava toiminta kiellettävä selkeästi lainsäädännössä

Suomen Vanhempainliitto pitää hyvänä, että kiusaamista koskevat lakipykälät tarkennetaan koulutusta koskevassa lainsäädännössä ja jatkossa perusopetuslaissa, lukiolaissa ja ammatillisesta koulutusta koskevassa laissa todetaan selkeästi, että kiusaaminen ja turvallisuutta vaarantava toiminta on kielletty. Lakipykälästä tulee yhtenäiset eri koulutusasteilla ja ne ovat aikaisempaa selkeämmin oppilasta/opiskelijaa velvoittavia.

Opetuksen epäämisen aikana oppilaan saatava apua ja opetukseen palaamisen tuki suunniteltava

Opetuksen epääminen on yksi perusopetuslain turvaamistoimista, joilla pyritään turvaamaan turvallinen koulupäivä. Se on tarkoitettu poikkeuksellisia tilanteita varten, mutta on joskus tarpeellinen turvaamistoimenpide häiritsevästi käyttäytyvän oppilaan, kiusatuksi joutuneen oppilaan tai muun ryhmän/luokan näkökulmasta. Hallituksen esityksen mukaan perusopetuksen oppilaan osallistuminen opetukseen voitaisiin evätä nykyisen jäljellä olevan työpäivän lisäksi myös seuraavan työpäivän ajaksi. Perusteluna ajan pidentämiselle esitetään mahdollisuutta suunnitella oppilaan paluuta takaisin opetukseen ja tarjota oppilaalle oppilashuollon palveluita.

Suomen Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että opetuksen epäämiseen liittyvät vastuukysymykset ovat selkeät: mikä on opetuksen järjestäjän, koulun ja vanhempien vastuu. Kaikille osapuolille täytyy olla aivan selvää, milloin on kysymys opetuksen epäämisestä ja milloin määräaikaisesta erottamisesta. Opetuksesta evättyä oppilasta ei saa jättää yksin. Pelkkä opetuksen epääminen ei selvitä tilannetta, vaan huonosti hoidettuna päinvastoin usein pahentaa sitä. Lapsen ja hänen vanhempiansa tulee saada apua ja tukea tilanteen selvittämiseen.

Esitys opetuksen epäämisen aikana oppilaalle järjestettävästä henkilökohtaisesta keskustelusta oppilashuollon psykologin tai kuraattorin kanssa on tärkeä. Lapsen tai nuoren näkökulmasta luotettava koulun aikuinen saattaa olla myös joku muu koulun henkilökunnasta. Oppilaan tuen tarvetta tulee suunnitella yksilökohtaisesti lasta kuullen ja lapsen etu huomioiden. Myös oppilaan muu opetukseen palaamiseen ja opetukseen liittyvä tuki on tärkeä suunnitella. Kysymys on usein pitkäaikaisesta prosessista, jolloin myös pidempiaikainen jälkihoito tulee suunnitella. Jälkihoito tulee suunnitella huomioiden myös koko luokkayhteisö. Jos kysymys on kiusaamistilanteesta, on tärkeää, että myös kiusaamisen kohteeksi joutuneen oppilaan tuki hoidetaan huolellisesti ja se määritellään paikallisesti suunnitelmassa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Suomen Vanhempainliitto katsoo, että opetuksen epäämisen tulisi olla 0,5 – 3 päivän mittainen lapsen etu, tuen suunnittelun tarve ja kokonaistilanne huomioiden. Oppilashuolto ja vanhemmat tulee ottaa heti tiiviisti mukaan ja yhteistyö vanhempien kanssa tulee olla aktiivista.

Vanhempainliitto nostaa vielä esiin, että lainsäädännön täytyy tunnistaa myös ne tilanteet, joissa koulun aikuinen kiusaa oppilaita tai käyttäytyy muuten epäasiallisesti tai oppilas kiusaa opettajaa tai koulun muuta henkilökuntaa. Vanhempainliitto ehdottaa, että lakiesitys käydään vielä läpi tästä näkökulmasta ja siihen tehdään tarvittavat lisäykset. Vain sillä tavalla varmistetaan, että myös näihin tilanteisiin kouluissa aidosti puututaan.

Kurinpitotoimissa huomioitava oppilaan ikä ja kehitystaso

Suomen Vanhempainliitto pitää tarpeellisenä lisäyksenä oppilaan ja opiskelijan iän ja kehitystason huomioimista kurinpitotoimista päätettäessä. Näin varmistetaan lapsen edun huomioiminen kurinpitotoimista päätettäessä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan kumottavaksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain säännökset kurinpitomenettelyn suhteesta syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun. Samalla kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen esitetään muutettavaksi kurinpitotoimiksi, kun ne nyt ovat kurinpitorangaistuksia. Vanhempainliitto pitää ehdotuksia perusteltuina.

Perusopetuksesta poiketen kasvatusteskusteluun määrääminen ei ole käytössä toisen asteen koulutuksessa. Suomen Vanhempainliitto katsoo, että kasvatusteskustelu tai vastaava voisi olla käytössä myös lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa ensisijaisena toimenpiteenä opiskelijan häiritessä työrauhaa tai käyttäytyttyä epäasiallisesti.

Määräaikainen erottaminen ei voi olla yksin rehtorin päätettävissä

Hallituksen esityksen mukaan rehtori ei voi päättää toisen asteen oppivelvollisen opiskelijan määräaikaisesta erottamisesta, vaan päätöksen tekee koulutuksen järjestäjän asettama monijäseninen toimielin. Muutos vastaa voimassa olevaa perusopetuslain mukaista sääntelyä erottamisesta päättämisestä. Esitystä perustellaan sillä, että päätöksen tekemistä oppivelvollisen määräaikaisesta erottamisesta ei ole perusteltua delegoida yksin rehtorin päätettäväksi, koska määräaikainen erottaminen vaikuttaa merkittävästi oppivelvollisuuden suorittamiseen ja siihen, miten oppivelvollisuuden suorittaminen turvataan erottamisen aikana. Asian käsittely monijäsenisessä toimielimessä varmistaa oppivelvollisen oikeusturvan toteutumisen ja tukee oppivelvollisuuden suorittamista. Suomen Vanhempainliitto kannattaa esitystä ja pitää sitä perusteltuna. Lisäksi Vanhempainliitto tuo esiin, että monijäsenisen toimielimen tulee olla kokoonpanoltaan sellainen, että sillä on kompetenssia käsitellä lapsen/nuoren asiaa ja päättää siitä. Vanhempainliiton mielestä on tärkeää, että toimielimessä on mukana sosiaalipuolen edustaja, jolloin myös perheen tuen tarpeeseen voidaan tarvittaessa vastata. Toimielin tulisi olla myös mahdollista kutsua nopeasti kokoon.

Suomen Vanhempainliitto pitää erittäin tärkeänä, että oppilaan määräaikaisen erottamisen aikana kodin ja koulun yhteistyö tiivistyy ja oppilas ja oppilaan huoltaja otetaan mukaan erottamisen aikaisen opetussuunnitelmaan perustuvan henkilökohtaisen suunnitelman laadintaan. Oppilas ja huoltaja voivat esimerkiksi osallistua suunnitelman laatimista koskevaan tilaisuuteen.

Vanhempainliitto muistuttaa, että kouluissa tulee huolehtia oppilaan ja huoltajan tosiasiallisesta osallistumismahdollisuudesta. Suunnitelman laatimista koskeva tilaisuus tulee järjestää sellaiseen aikaan, että työssäkäyvällä huoltajalla on käytännössä mahdollisuus osallistua siihen. Erottamistilanteessa huoltajan velvollisuus valvoa oppilaan oppivelvollisuuden suorittamista korostuu, jolloin kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys korostuu. Vanhemmat on tärkeä saada tukemaan lapsen opiskelua ja koulunkäyntiä paitsi lapsen oppimisen myös lapsen kasvun ja kouluun paluun varmistamisen näkökulmasta.

Kiusaamistilanteisiin tulee puuttua kokonaisvaltaisesti lapsen etu huomioiden

Suomen Vanhempainliitto on tyytyväinen, että lukiolakiin ja ammatillista koulutusta koskevaan lakiin lisätään momentti, jonka mukaan opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppilaitoksessa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vastaava kirjaus on jo perusopetuslaissa. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa tarvitaan myös toisella asteella. Hallituksen esityksessä sanotaan, että tavoitteena on tuoda esiin oppilaitoksessa tapahtuvan kiusaamisen ja häirinnän lisäksi myös koulumatkalla esiin tulevat kiusaamis- ja häirintätapaukset, mikä edesauttaa kokonaistilanteen selvittämistä ja tehostaa kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Toisaalta esityksen perusteluissa todetaan: 'Oppilaitoksen henkilökunta voisi tarvittaessa tukea huoltajaa tai opiskelijan muuta laillista edustajaa asian kokonaisvaltaisessa selvittämisessä ja siihen puuttumisessa myös koulumatkojen osalta esimerkiksi opiskelijahuollollisin keinoin yhteistyössä huoltajien kanssa.' Ilmaisuu viestii, että on oppilaitoksen valinta, selvittääkö se vanhempien tukena koulumatkoilla tapahtuvaa kiusaamista ja häirintää vai ei. Vastaavaa ilmaisua käytettiin, kun asiasta säädettiin perusopetuslakiin.

Koulussa / oppilaitoksessa ja sen ulkopuolella vapaa-ajalla ja somessa tapahtuvaa kiusaamista on vaikea erottaa toisistaan. Koulussa tapahtuva kiusaaminen seuraa oppilaita vapaa-ajalle ja päinvastoin. Myös tutkimukset osoittavat, että lähes kaikki lapset ja nuoret, joita kiusataan somessa, tulevat myös muilla tavoin kiusatuiksi. Suomen Vanhempainliitto katsoo, että lainsäädännön tulisi tunnistaa kiusaaminen ilmiönä sen eri muotoineen sekä edellyttää, että kiusaamiseen ja häirintään puututaan ja sitä selvitetään yhdessä kotien kanssa lapsen ja nuoren kokonaistilanne huomioiden. Lapsen elämä ei rajaudu kouluun tai kotiin, vaan sitä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti lapsen etu huomioiden. Myös yhteisöllinen opiskeluhoito painottaa ennaltaehkäisyä ja kokonaisvaltaista kiusaamiseen puuttumista. Kodin ja koulun välinen yhteistyö kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa on ensiarvoisen tärkeää. Se on vanhempien kasvatustehtävän tukemista, jota niin lastensuojelulaki kuin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteetkin lasten ja perheiden kanssa työskenteleviltä edellyttävät. Vanhempainliitto ehdottaa, että hallituksen esitys muutetaan muotoon: 'Oppilaitoksen henkilökunnan tulee tukea huoltajaa tai opiskelijan muuta laillista edustajaa asian kokonaisvaltaisessa selvittämisessä ja siihen puuttumisessa myös koulumatkojen osalta esimerkiksi opiskelijahuollollisin keinoin yhteistyössä huoltajien kanssa.' Vastaavan muotoilun tulee koskea myös perusopetusta.

Lakisääteiset päätökset tulee tehdä, muutoksenhaku- ja valituskanavien tulee olla selkeät

Oikeusasiamiehen virasto on tuonut esiin, että kuntien opetustoimen ja koulujen oikeudellisessa osaamisessa, hallinnollisessa menettelyssä ja päätöksenteossa on oikeussuojaongelmia aiheuttavia puutteita. Esimerkiksi muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä ei aina tehdä, ne eivät perustu lakiin tai täytä hallintolain vaatimuksia. Suomen Vanhempainliitto katsoo, että kunnista tulee löytyä oikeudellista osaamista ja opetuksen järjestäjän tulee varmistaa, että hallintopäätökset tehdään perusopetuslain, lukiolain ja ammatillista koulutusta koskeva lain edellyttämässä asioissa. Muutoksenhaku- ja valituskanavat tulee olla oppilaiden, opiskelijoiden ja vanhempien tiedossa ja niistä tulee viestiä selkeästi.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että perusopetuslaista ja lukiolaista poistetaan listaus niistä hallintopäätöksistä, joista voisi valittaa hallinto-oikeuteen. Perusopetuslain tai lukiolain nojalla tehdyn päätöksen valituskelpoisuus jäisi hallinto-oikeuden päätettäväksi. Yksiselitteisen listauksen poistaminen vaatii lain voimaantullessa opetuksen ja koulutuksen järjestäjien muutoksenhakuohjeiden tarkistamista ja päivittämistä ja aktiivista viestimistä. Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, oppilaiden ja opiskelijoiden oikeusturvan toteutumisen kannalta keskeistä on, että tarjolla on riittävästi ohjeistusta muutoksenhakuun liittyen. Oikeusturvan toteutumisen osalta keskeistä on huoltajille ja viranomaisille osoitettu informaatio-ohjaus.

Vanhemmat mukaan rakentamaan turvallista koulu- ja oppilaitosyhteisöä

Hyvä kouluyhteisö ei rakennu itsestään, sen eteen tarvitaan tekoja. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Kouluilla täytyy olla osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Epäasiallista käytöstä, kiusaamista ja väkivaltaa ehkäisevän toimintakulttuurin rakentaminen on jokaisen koulun aikuisen vastuulla.

Kodit on otettava mukaan koulun toimintakulttuurin rakentamiseen sekä kiusaamisen, epäasiallisen käytöksen ja väkivallan ehkäisyyn. Vanhemmat täytyy sitouttaa koulun toimintakulttuurin rakentamiseen ja heidän täytyy tietää, miten epäasialliseen käytökseen ja kiusaamiseen puututaan. Vanhempien tulee voida esittää huolensa matalalla kynnyksellä ja luottamuksella koulun henkilökunnalle. Vanhempien huoli lasten ja nuorten yhteisössä näkyvistä ilmiöistä on otettava vakavasti. Vanhemmat täytyy kutsua yhteisen pöydän ääreen etsimään ratkaisuja.

Vanhempien on oltava tiiviisti mukana yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä. Myös vanhempaintoiminta on hyvä valjastaa edistämään kouluhyvinvointia ja turvallisuutta. Tiivis kodin ja koulun yhteistyö tukee vanhemmuutta ja antaa myös vanhemmille keinoja puuttua väärinkohteluun.

Metso Tuija
Suomen Vanhempainliitto ry, Finlands Föräldraförbund rf